

Åbne Sider

Aud Marit Simensen
Professor, Universitetet i Oslo.
a.m.simensen@dils.uio.no

„Ja, engelsk er noe vi møter som barn og det er ikke lenger et fremmedspråk”

Kort om situasjonen for fremmedspråkene i norsk skole

Tittelen på denne artikkelen er hentet blant mange interessante elevsvar som en av mine mastergradsstudenter har fått på følgende påstand i sin surveyundersøkelse i norsk videregående skole: ”Jeg ser på engelsk mer som mitt andre morsmål enn som mitt første fremmedspråk” (Lambine, under arbeid). Dette elevsvaret sammen med den stillingen engelsken i dag har fått i norsk skole og samfunn, er utgangspunktet for noen refleksjoner om engelsk på den ene siden og alle de andre fremmedspråkene på den andre i det norske skolesystemet.

Et viktig vedtak ble den 17. juni 2004 gjort i vårt Storting, på bakgrunn av Stortingsmelding nr. 30, *Kultur for læring*. Ifølge meldingen skal engelsk fortsatt undervises fra 1. klasse (6 år gamle elever) og oppover, mens opplæringen i 2. fremmedspråk som fransk, tysk, spansk eller russisk skal gis i 8. - 10. klasse i vår grunnskole, og den skal være obligatorisk. En svært viktig målsetting i 2. fremmedspråk på dette trinnet er, igjen ifølge Stortingsmeldingen, at det skal legges til rette for alle elever og at det skal bli et ”praktisk språkfag”. Meldingen ser derfor for seg en endring av eksisterende læreplan for 2. fremmedspråk ”slik at målene i faget legger vekt på en praktisk tilnærming og ferdigheter i kommunikasjon av ulik art på ulike nivåer” (s. 48).

Imidlertid fikk vi etter stortingsvalget 12. september i år ny regjering, en såkalt ’rød-grønn regjering’, som i sin nylig publiserte regjeringsplattform går imot vedtaket i Stortinget om 2. fremmedspråk som obligatorisk fag i grunnskolen (jf. www.sv.no/regjeringsplattform/). Dette har sendt sjokkbølger innover fagmiljøene og ført til stor for-

virring i store deler av utdanningssystemet. Jeg har redegjort for dette ufattelig ukloke utspillet i en artikkel til 'Sproglæreren' og lar det derfor ligge her (jf. Simensen 2005).

Noen refleksjoner om tilnærming

I norsk skole har vi lenge undervist i flere språkfag som vi med en samlebetegnelse har kalt 'fremmedspråk'. Men elevsvaret i tittelen ovenfor er et signal om at synet på engelsk som et fag i vår skole er under endring og et argument for at vi nå trenger en mer differensiert forståelse av begrepene 'fremmedspråk' og 'fremmedspråkopplæring' enn vi tidligere har hatt behov for i vårt skolesystem ut fra den situasjonen det enkelte fremmedspråket er i. I praksis er det et argument for at vi må etablere et sterkere skille enn tidligere mellom opplæringen i engelsk på den ene siden og i andre fremmedspråk som fransk og tysk osv. på den andre.

De forskjellige situasjonene våre ulike fremmedspråkfag nå er i, er resultatet av en utvikling over tid som vi i det store og hele ikke har vært oss skikkelig bevisst, slik jeg ser det. Det er særlig to forhold av betydning: det ene har med alder å gjøre, det andre med den uformelle kontakten med det aktuelle fremmedspråket.

Som alle lesere er kjent med, har alder alltid vært et sentralt spørsmål i diskusjonene om hvor lett vi lærer et nytt språk etter vi har lært vårt morsmål/vårt førstespråk og i diskusjonene om hvordan begynneropplæringen best kan legges til rette for ulike aldersgrupper. Men tidligere i det norske skolesystemet var det ikke så stor forskjell som det er i dag i alder på de elevene som fikk begynneropplæring i engelsk og de som fikk begynneropplæring i de andre fremmedspråkene. Begynneropplæringen i alle fremmedspråkene kunne derfor også være mer eller mindre lik. Nå er situasjonen med hensyn til alder totalt endret, og det må nødvendigvis, slik jeg ser det, få store konsekvenser for valg av type begynneropplæring.

Hvis vi går i detalj på dette med alder først og spør hvor gamle elevene er, når de begynner opplæringen i et fremmedspråk i Norge, finner vi at i løpet av en periode på 50-60 år har begynnertidspunktet for engelskopplæringen gått gradvis ned fra 12 år til 6 år. I løpet av samme periode har begynnertidspunktet for 2. fremmedspråk bare gått ned fra 14 - 15 år til 13 år eller faktisk rett og slett opp til 16 - 17 år for de mange elever som med dagens ordning med 2. fremmedspråk som valgfag ikke velger dette i grunnskolen eller faller fra der på et eller annet tidspunkt. Vi ser med andre ord at situasjonen for engelskfaget med hensyn til alder i begynneropplæringen er betydelig endret i positiv retning, slik de fleste av oss oppfatter det, over en 50-års periode, men at det samme slett ikke kan sies om fransk, tysk eller andre språk. Dette utgjør derfor et av argumentene for å få utviklet en mer differensiert forståelse av begrepet 'fremmedspråkopplæring' i det norske utdanningssystemet.

Hvis vi ser på det andre forholdet av betydning, den uformelle kontakten med det aktuelle fremmedspråket, har dette å gjøre med omfanget av påvirkning fra de ulike språkene på våre elever. På engelsk brukes betegnelser som *exposure* og i noen sammenhenger *input*. Som mange lesere er kjent med, er jo dette med språkpåvirkning et kjernepunkt i dagens dominerende teorier om fremmedspråklæring. Og det har over de siste 20-30 årene blitt utviklet teoretiske modeller for fremmedspråkopplæring hvor ideer om uformell tilegnelse dominerer, hvor rikelig med forståelig 'input' er det som teller, og hvor 'snarveier' så som ulike former for systematisk øving derfor ikke lenger har noen selvsagt plass (jf. blant annet Krashen, for eksempel i intervjuet i *Moderna Språk* i 1995). Modellene passer i noen grad for engelskfaget, men de representerer et stort problem for fremmedspråk nr. 2 og 3, noe jeg skal utdype i det påfølgende.

Hva angår omfanget av språkpåvirkning i våre fremmedspråkfag, så finner vi naturligvis at denne fortsatt er begrenset innenfor skolens undervisning, selv innenfor engelskfaget som p.t. i norsk skole undervises over 11 år for alle elever og sogar over 13 år for noen. Men vi vet at språkpåvirkningen fra det engelske språket utenfor skolen i dag er enorm, til forskjell fra tidligere, og stadig økende. Og forskjellen fra bare 10-20 år tilbake er betydelig.

Omfanget av språkpåvirkning i fransk, tysk og de andre fremmedspråkfagene er svært begrenset innenfor skolens undervisning slik denne er pr. dags dato, langt mer begrenset enn tilfellet er for engelskfaget. Et åpenbart problem er at disse fagene undervises over så få år i skolen og har så små timeressurser. Og vi kan videre trygt si at språkpåvirkningsfaktoren fra disse språkene utenfor skolen er ubetydelig, for mange elever kanskje så godt som ikkeeksisterende.

Ut fra alt dette tror jeg nok vi kan trekke den klare slutningen at det - sett ut fra dagens dominerende teori om fremmedspråklæring - slett ikke er tilstrekkelig med meningsfylt og forståelig språkpåvirkning i fremmedspråk som fransk, tysk osv., men at det faktisk i noen grad er det innenfor engelsk. De totalt forskjellige situasjonelle betingelsene med hensyn til omfang av språkpåvirkning utgjør med andre ord det andre argumentet mitt for å få utviklet en mer differensiert forståelse av begrepet 'fremmedspråkopplæring' i vårt utdanningssystem.

Faget engelsk har i flere tiår nå vært 'storebror' og 'trendsetter' i forhold til de andre fremmedspråkene i norsk skole. Jeg tenker her naturligvis først og fremst på valg av tilnærming til opplæringen. Dette var ikke noe merkbart problem hvis vi går tilbake til den tiden da situasjonen for de ulike fremmedspråkene i vår skole var tilnærmelsesvis lik hva angår alder på begynnereleven og omfang av uformell språkpåvirkning, som redegjort for ovenfor.

Men at tilnærmingen til opplæringen i engelsk på den ene siden og de andre fremmedspråkene på den andre i den læreplanen som ble iverksatt i 1997 i Norge fortsatt omtales på en så godt som identisk måte, har jeg store problemer med å akseptere (jf. *Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen*; L97). Jeg synes slett ikke øvingsaspektet (som en 'snarvei') der fikk den plassen det burde ha hatt i planen for 2. fremmedspråk, det som p.t. er et valgfag med liten oppslutning og med en vanvittig stor frafallsprosent. 1997-planen er en læreplan som i utstrakt grad spesifiserer hva elevene skal gjøre i opplæringen, med andre ord i tilnærmingen. Da er faktisk fraværet av arbeidsformer som for eksempel systematisk øving i 2. fremmedspråk frapperende, kanskje først og fremst mangelen på øving i form av dialoger. Dette kan også bli et problem på sikt for 1997-planen blir en del av den tradisjonen med hensyn til tilnærming som vi tar med oss videre framover. Fra og med høsten 2006 får vi nemlig nye læreplaner. Disse skal kun inneholde målbeskrivelser, altså ikke noe om tilnærming, og da vil det ferskeste i undervisningstradisjonen, L97, trolig bli stående med betydelig innflytelse. Med hensyn til tilnærming er L97 i noen grad en akseptabel plan for engelsk men slett ikke for de andre fremmedspråkene, slik jeg ser det.

Noen kan naturligvis innvende at området 'Bruk av språket' i L97 omfatter øving av forskjellig slag. Det er selvfølgelig riktig. Men jeg er svært usikker på om man med dette uttrykket så lett assosierer til systematisk øving. Jeg er vel nødt til å presisere - for ikke å bli misforstått - at jeg selvfølgelig ikke har undervisning i grammatisk teori i tankene når jeg snakker om systematisk øving. Men grammatikk som språkkomponent inngår naturlig nok i øvinger på lik linje med andre språkkomponenter. Jeg må også presisere - igjen for ikke å bli misforstått - at språket naturligvis skal brukes i ulike former for naturlig meningsutveksling både innenfor og utenfor klasserommet. I år 2005 er vel dette en selvfølge for de fleste av oss og behøver ikke begrunnes.

Slik situasjonen nå er i engelskfaget, kan en nok i noen grad, som i morsmålet, gå direkte fra meningsfylt 'input' til naturlig og meningsfull bruk av språket og - selvfølgelig som der - i alt vesentlig innenfor det muntlige medium. Men situasjonen, som beskrevet ovenfor, er slett ikke slik for de andre fremmedspråkene. Her er vi nødt til å tenke annerledes.

Et mål må være at eleven også i 2. fremmedspråk skal kunne bruke språket spontant - riktignok innenfor begrensede områder på det nivået vi her har i tankene. Jeg kan ikke se for meg at spontan språkbruk er oppnåelig uten systematisk øving av forskjellig slag i fremmedspråk nr. 2 og 3. Stikkordet er automatisering. Ifølge læringsteorier som vektlegger automatisering, er det sentrale argumentet at det er først når en språkbruker har en høy grad av automatisert språkbruk at han/hun kan bruke sin mentale energi mer eller mindre uavkortet på det han/hun ønsker å uttrykke, altså på innholdssida.

Den språklige sida tar da, ifølge teorien, mer eller mindre hånd om seg selv.

Sluttord

Slik situasjonen for engelskfaget er i dagens samfunn, læres det i noen grad som et morsmål nr. 2, i ung alder og begunstiget med en stor mengde uformell språkpåvirkning. Men dette gjelder slett ikke de andre fremmedspråkene i det norske skolesystemet.

Dette betyr altså at vi bør vi jobbe for ulike tilnærminger til opplæringen i engelsk på den ene siden og fransk, tysk osv. på den andre. Men å få til ulike tilnærminger er ikke lett blant annet fordi engelsk er det dominerende fremmedspråkfaget i vår skole og i utdanningssystemene i verden for øvrig. Det er faktisk slik at så godt som all relevant forskning har læring av engelsk som tema, og storparten av alt utviklingsarbeidet med hensyn til tilnærming til opplæringen har engelsk som fremmedspråk som utgangspunkt. Engelsk blir dermed en 'trendsetter' og influerer tilnærmingen til de andre fremmedspråkene. Dette er svært uheldig, slik jeg ser det.

Men jeg øyner en gryende forståelse for en ny type tenkning i myndighetsdiskursen. I juni i år presenterte vårt Utdannings- og forskningsdepartement strategiplanen for 2005-2009, *Språk åpner dører!*, for styrking av fremmedspråk i grunnopplæringen. Her kan vi faktisk lese følgende: "På mange måter ligger opplæringen i engelsk nærmere opplæringen i førstespråk enn opplæringen i fremmedspråk" (s. 17). Et skille er derfor i noen grad etablert, og dette må få konsekvenser for praksis i klasserommet.

Litteratur

Krashen, Stephen: An interview with Stephen Krashen. i: *Moderna Språk* 1995, LXXXIX, 1, 35-42.

Lambine, Camilla Hoff. (Under arbeid). *Central Aspects of Learning English in Upper Secondary Education*. Mastergradsavhandling ved Institutt for lærerutdanning og skoleutvikling, Oslo: Universitetet i Oslo.

Læreplanverket for den 10-årige grunnskolen. Oslo: Kirke-, utdannings- og forskningsdepartementet, 1996.

Simensen, Aud Marit: *Store oppgaver for et lite miljø*. (Under publisering i *Sproglæreren*), 2005.

Språk åpner dører! Strategiplan. Utdannings- og forskningsdepartementet, 2005. (Jf. (<http://odin.dep.no/ufd/global/soek/bn.html?sok=rel&dok=045071-230151&sokeord=Spr%E5k+%E5pner+d%F8rer!>; anvendt 26.10.05)

St. meld. nr. 30 (2003-2004). *Kultur for læring*. Oslo: Utdannings- og forskningsdepartementet. (Jf. <http://odin.dep.no/ufd/norsk/dok/regpubl/stmeld/045001-040013/dok-bn.html>; anvendt 26.10.05)

<http://www.sv.no/regjeringsplattform/> (anvendt 26.10.05)